

наук: 10.02.14 – класичні мови. Окремі індоєвропейські мови (новогрецька мова). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. А. А. Столярова. – Київ, 2007. – 24 с.

Табанаква В. Д. Идеографическое описание научной терминологии в специальных словарях: Дис. ... докт. филол. наук. / В. Д. Табанаква – Тюмень, 2001. – 287 с.

Хомутова Т.Н. Научный текст: теоретические основы интегрального подхода: Автореф. дис. ... докт. филол. наук. Специальность 10.02.19 – теория языка. / Т.Н.Хомутова. – Москва, 2010. – 44 с.

Ширинкина М. А. Толкование закона как особый вид интерпретации / М. А. Ширинкина // III Международный конгресс исследователей русского языка «Русский язык : исторические судьбы и современность» : сб. тезисов. – М. : Изд-во МГУ, 2007. – С. 788–789.

Beaugrande de R. Introduction to Text Linguistics / Beaugrande de R., Dressier W. – London: Longman, 1981. – 315 p.

Cao Deborah. Translating Law / Deborah Cao. – Clevedon: MPG Books Ltd., 2007. – 189 p.

Maley Y. The Language of the Law / Yon Maley // Language and the Law. / Ed. by John B. Gibbons. – London: Longman, 1994. – P. 11-50.

Tiersma Peter. The Creation, Structure, and Interpretation of the Legal Text [Електронний ресурс] / Peter Tiersma. – Режим доступу : <http://www.languageandlaw.org/LEGALTEXT.HTM>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

State Codes and Statutes. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://statutes.laws.com>

The Code of Alabama. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : codes.lp.findlaw.com

24. The Delaware Code Online. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://delcode.delaware.gov/>

25. U.S. Code: Title 18, Part 1, Chapter 37, § 798 – Disclosure of classified information – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/798>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Олійник – аспірант кафедри методики навчання іноземних мов та прикладної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукові інтереси: актуальні проблеми дослідження юридичних текстів і юридичної термінології, лінгвоконцептології.

УДК 340.113+81'276.6:34

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ ЯК ПРОБЛЕМА ЮРИДИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Альона ПРОСЯНА (Одеса, Україна)

Статтю присвячено визначенню проблематики юридичної лінгвістики та окресленню її міждисциплінарного характеру. Представлено різні дефініції науки, репрезентовано проблемні питання та методи досліджень юридичної лінгвістики в Україні та за кордоном.

Ключові слова: юридична лінгвістика, мова права, законодавчий текст, лінгвістична експертиза.

The article is devoted to defining the problematic of juridical linguistics and outlining its inter-subject character. The article represents various definitions of the science, problem aspects and methods of juridical linguistics research in Ukraine and abroad.

Key words: juridical linguistics, language of law, legislature text, linguistic expertise.

Актуальність статті зумовлена потребою визначення проблемного поля одного з новітніх напрямів сучасного мовознавства – юридичної лінгвістики. В україністиці юридична лінгвістика представлена поодинокими науковими розвідками Ю. Ф. Прадіда, С. В. Дорди, О. О. Селіванової та ін., тому методологія, завдання, предмет і об'єкт цієї науки наразі залишаються дискусійними. Традиційно до завдань юридичної лінгвістики уналежнюють витлумачення юридичної термінології, лінгвістичну експертизу, інтерпретацію текстів у законодавчих актів тощо. З-поміж окреслених проблем особливе місце належить лінгвістичному аналізу законодавчих текстів, зважаючи на термінологічні хитання, неточність слововживання, стилістичні девіації та нагромадження синтаксичних конструкцій у текстах законодавчих актів. Крім власне лінгвальних чинників, актуальність дослідження визначають екстралінгвальні, що пов'язані з активним розвитком українського законодавства та необхідністю прийняття законів без достатнього опрацювання їх не лише юристами, а й мовознавцями.

Мета нашої статті – визначити роль лінгвістичного аналізу з-поміж інших методів дослідження юридичних текстів та методологічних проблем юридичної лінгвістики.

Об'єктом дослідження є проблематика юридичної лінгвістики як міждисциплінарної галузі наукового пізнання.

Предмет дослідження – мовні особливості законодавчих текстів українського юридичного дискурсу.

Останнім часом виникла необхідність розширення теоретичного підґрунтя лінгвістичного аналізу законодавчих актів: використання не лише логічних та нормативно-стилістичних критеріїв оцінки текстів, але й положень загального мовознавства, які стосуються референції

(співвіднесеності мовного знака з позамовною дійсністю), а також – використання методів психолінгвістики і теорії комунікації з метою адекватного сприйняття правознавчих текстів.

Проблематикою, яка стосується мови та права, юристи і лінгвісти займаються вже давно. Ще у Стародавньому Римі було сформовано положення про те, що «право може і повинне бути визначеним» [4]. У цьому положенні Юстиніана відображене те завдання, яке покликане розв'язувати юридична лінгвістика. А саме зробити юридичний текст точним за змістом і одночасно зрозумілим [4]. Юридична лінгвістика порушує проблеми аналізу лінгвоправового простору, зокрема охоплює лінгвістичну експертизу юридичних документів, створення рекомендацій з розробки текстів законів та решти нормативно-правових актів, теоретичного і практичного дослідження у сфері юридичного перекладу, криміналістичного дослідження у визначенні мовної стратегії та багато інших.

Дослідження юридичної лінгвістики в основному охоплює такі проблеми: 1) створення певних лінгвістичних стандартів у сфері законодавчих дискурсів, які будуть мати відповідний рівень доступності для сприйняття реципієнтами різних рівнів (М. Д. Голев); 2) юридична експертиза в судовому процесі, проблеми комунікації на стадії дізнання, які застосовують протилежні комунікативні стратегії (В. М. Баранов); 3) роль юридичного перекладача на різних стадіях слідства [4].

В останній час юридична експертиза активно почала розвиватись: проведено комплексні дослідження, ґрунтуються на комунікативному та функціонально-діяльнісному підходах.

Юридична лінгвістика перебуває на етапі становлення, тому в термінологічній назві спостерігаємо хитання. Ю. Ф. Прадід вживає термін «юридична лінгвістика» [6], фактично закріпивши його в українському мовознавстві (див., наприклад, у працях Н. В. Артикуци, Ю. В. Пелішенка та ін.). Вважаємо таку термінологічну назву вдалою, оскільки її утворено за аналогією з іншими міждисциплінарними науками – когнітивною лінгвістикою, комунікативною лінгвістикою, соціолінгвістикою тощо. Автор експонує це поняття як акумулятивну парадигму (тобто певну форму терміну, яка вбирає в себе зміст кількох понять різних наукових сфер: лінгвістичну, юридичну та ін.) юридичного дискурсу. Рівнозначним вважаємо терміни «правова лінгвістика» (А. Подлех, Т. М. Болотна, О. М. Зубрицька, М. М. Мушніна), який є українським еквівалентом «юридичної лінгвістики» та дає змогу уникнути зловживання іншомовної термінології. Уперше цей термін ужив у кінці XX ст. німецький дослідник А. Подлех на позначення «сукупності методів та результатів досліджень, що стосуються питань зв'язку мови і правових норм та відповідають вимогам сучасної лінгвістики» [12: 106].

Останнім часом набуває поширення й термінологічна назва «правнича лінгвістика» (С. В. Дорда, А. В. Красницька, Г. П. Проценко, Л. М. Шестопалова, О. Ф. Прохоренко, Л. І. Чулінда), що більшою мірою використовується в науковій та навчальній літературі, зорієнтованій на студентів-юристів та молодих учених-правників. Проте саме цей термін стає дедалі популярнішим в українському мовознавстві.

У російському мовознавстві здебільшого вживають назву «юрислінгвістика», що синтезує номінації двох наук – юриспруденції та лінгвістики, наголошуючи на їхньому рівноправ'ї в новоствореній науці. Цей термін було запропоновано науковим колективом «Лабораторії юрислінгвістики та розвитку мовлення» Алтайського університету й регіональною асоціацією лінгвістів-експертів і викладачів у 1999 році [3]. Таким терміном послуговуються у своїх працях М. Д. Голев, О. С. Александров, В. М. Баранов, В. І. Воропаєв та ін. Проте цей підхід, на нашу думку, унеможливує застосування мовознавчої методології як домінантної у розв'язанні лінгвістичної проблематики законодавчих актів.

Український науковець С. В. Дорда використовує поняття «лінгвоюристика» та наголошує у своїх працях на юридичних ознаках в лінгвістиці, тобто пояснює, як закон впливає на мову. Проте цей термін ототожнюють і з юрислінгвістикою та лінгвокриміналістикою як міждисциплінарними дисциплінами (А. О. Скорофатова), хоч у наукових збірниках Алтайського університету «Юрислінгвістика» ці терміни розрізняють, витлумачуючи лінгвоюристику як науку про коментування текстів законів.

Отже, проблематика юридичної лінгвістики, її термінологічна багатозаровість й потреба окреслення проблемного поля надає актуальності нашому дослідженню та окреслює можливі шляхи розв'язання цього завдання. Ми будемо послуговуватися терміном «юридична лінгвістика», який вважаємо універсальним, проте його еквіваленти, на нашу думку, – це «правова лінгвістика» та «правнича лінгвістика».

Український лінгвіст Ю. Ф. Прадід уналежнює юридичну лінгвістику до суспільних наук, серед яких виокремлює такі галузі: історична, педагогічна, психологічна, соціологічна, політична, державне управління, юридична тощо. Вчений формулює завдання юридичної лінгвістики: 1) вивчення правових питань мови в історичному аспекті; 2) забезпечення проведення лінгвістичної експертизи проектів законів, указів, постанов тощо; 3) розроблення лінгвістичних засад проведення фоноскопичних досліджень; тощо. На думку Ю. Ф. Прадіда, одне з важливих

завдань, яке стоїть перед юридичною лінгвістикою, – це унормування термінології мови юридичної науки взагалі [7: 142]. С. В. Дорда зазначив, що головна мета науки – розгляд мови, соціальної мовної взаємодії людей крізь призму закону з опертям на закони та сформовану правову практику; мета юридичної лінгвістики – розгляд тих змін природної мови (її норм та закономірностей), які виникають при її наближенні до юридичної сфери і тих її перетворень, що виникають у її “проходженні через юридичну призму” [6: 82].

До кола проблематики юридичної лінгвістики належить і проблема процесу інтерпретації текстів законів. Потрібно розрізнити юридичну та законодавчу техніку. Ця проблематика перебуває в центрі уваги російських вчених А. М. Баранова, О. С. Александрова, М. Д. Голева. Якщо юридична техніка підлягає правильному прочитанню (тлумаченню) текстів закону, то законодавча – написанню або створенню текстів законодавчих документів [4].

Проблемою правової комунікації в законотворенні займається М. О. Любимов. Використовуючи основні положення загальної теорії комунікації, розроблені американським лінгвістом К. Шенноном, а в подальшому й Романом Якобсоном, він виводить поняття правової комунікації відповідно до сфери суспільного життя, визначаючи це поняття як процес передачі правової інформації від правотворчого органа до того, хто її застосує у правовому полі [4], [11].

А. С. Піголкін розглядає мову закону як особливий самостійний стиль літературної мови, яка у своєму складі містить композиційні та стилістичні засоби, особливий словниковий склад мови для вираження думки законодавця. А. С. Піголкін звертає увагу на те, що одна із причин недостатнього рівня вивчення мови законодавства полягає в тому, що під час аналізу юристи неповною мірою послуговувалися результатами лінгвістики, вони дійшли висновку, що «закони потрібно писати чітко, коротко і зрозуміло» [10: 7]. На думку дослідника, проблему мови законодавства може вивчати й учений-юрист, і вчений-мовознавець, але при цьому аспекти дослідження будуть різними, тому що «юрист дасть правовий аналіз законодавства, використовуючи елементарні лінгвістичні поняття, а лінгвіст основну увагу зверне на спеціальні питання мовознавства, використовуючи для цього законодавство як ілюстративний матеріал» [10: 4].

Так, у новому законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року окремі положення потребують лінгвостилістичного аналізу, оскільки рясніють помилками логічного та стилістичного типу, напр.: *кваліфікація - офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту*. У цій фразі фіксуємо тавтологію як поєднання спількоренових слів у межах одного словосполучення, що є стилістичною вадою тексту. В іншій фразі ... *освітня діяльність – діяльність вищих навчальних закладів, що провадиться з метою забезпечення здобуття вищої, післядипломної освіти* фіксуємо порушення логічних правил дефініцій, що не повинні містити «кола», тому що не можна визначати поняття саме через себе. На нашу думку, саме проблеми тлумачення й аналізу законодавчих актів становлять одну з одних проблем юридичної лінгвістики та зумовлюють розгляд цих текстів у лінгвістичній експертизі.

Щодо методології юридичної лінгвістики Ю. Ф. Прадід подає такі методи дослідження: *діалектичний* (за допомогою якого державно-правові та мовні явища визначаються у взаємозв'язку); *історичний та логічний* (шляхом розгляду та аналізу історичного процесу, розвитку державно-правових та мовних явищ, відтворити систематику формування та функціонування лексики юриспруденції у всій багатогранності; натомість, логічний метод дозволяє виявити в історичному процесі і найсуттєвіше, і закономірне, реалізуючи його у наукових категоріях); *методи аналізу та синтезу* (дозволяють визначити структуру об'єкта, який вивчається, шляхом поділу цілого на частини; натомість, синтез – це процес поєднання частин, властивостей, ознак, відношень, вирізнених шляхом аналізу. Синтез доповнює аналіз і знаходиться з ним у нерозривному зв'язку); *системний метод* (використовується з метою дослідження державно-правових та мовних явищ як цілісної структури); *статистичний метод* (передбачає вивчення кількісних характеристик державно-правових та мовних явищ); *метод моделювання* (допомагає у пошуку найкращих схем визначень наукових понять, якими оперує юридична лінгвістика); *соціологічний метод* (сутність полягає в аналізі, опрацюванні й підборі необхідної достовірної інформації про важливі сторони юридичної та мовної практики); *порівняльний метод* (передбачає порівняння державно-правових та мовних явищ із метою вирізнення в них спільних та відмінних рис) [7: 155–156].

Із вищезазначених методів, запропонованих Ю. Ф. Прадідом, можемо додати ще такий метод: *термінологічний метод*, за допомогою якого ми зможемо систематизувати термінологічну систему законодавчих актів з лінгвістичної точки зору.

Отже, вважаємо необхідним розмежовувати термінологічні назви «юридична лінгвістика», «правова лінгвістика», «правнича лінгвістика», «лінгвоюрисдика» та юрислінгвістика», надавши перевагу трьом першим. Основна проблематика юридичної лінгвістики стосується мови права та

лінгвостилістичного аналізу законодавчих актів, що має спиратися на відповідні методи аналізу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія / Н. В. Артикуца. – Київ : Стилос, 2004. – 266 с.
2. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику : [учебное пособие] / А. Н. Баранов. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 360 с.
3. Воропаев И. В. Юрлингвистика: история и перспективы / И. В. Воропаев [Электронный документ]. – Режим доступу: http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2010/VII/uch_2010_VII_00039.pdf
4. Грищенко Ю. А. Актуальные вопросы современной лингвистики / [Электронный документ]. – Режим доступу: http://vestnik.yzpu.org/releases/novye_issledovaniy/26_4/
5. Дорда С. В. Сучасний стан правничої лінгвістики (короткий нарис) / С. В. Дорда // Правовий вісник української академії банківської справи : науково-теоретичний журнал. – 2011. – № 1 (4). – С. 188–195.
6. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика (проблематика дослідження) / Ю. Ф. Прадід // Мовознавство. – 2002. – № 4–5. – С. 21–25.
7. Прадід Ю. Ф. У царині лінгвістики і права / Ю. Ф. Прадід. – Сімферополь : Ельньо, 2006. – 256 с.
8. Проценко Г. П. Правничка лінгвістика : [навч. посібник] / Г. П. Проценко, Л. М. Шестопалова, О. Ф. Прохоренко та ін. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 312 с.
9. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К, 2010. – 844 с.
10. Язык закона / Боголюбов С. А., Казьмин И. Ф., Локшина М. Д. и др.; [под ред. А. С. Пиголкина]. – М. : Юридическая литература, 1990. – 189 с.
11. Eckardt B. Fachsprache als Kommunikation sbarriere? Verständigungsprobleme zwischen Juristen und Laien / B. Eckardt. – Wiesbaden : Dt.Univ. – Verl., 2000. – 157 S.
12. Podlech A. Rechtslinguistik / Podlech A. // Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften. – München, 1976. – S. 105–110.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Альона Просяна – аспірант заочної форми навчання Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.
Наукові інтереси: лінгвістична експертиза, український правовий дискурс.